

УДК 339.138

PLACEMENT OF PRODUCTIVE FORCES BASIS OF DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE COUNTRY

G. Gurtovoy

National Aviation University

Key words:

Productive force
Enterprise development
Foreign trade

Article history:

Received 08.07.2013
Received in revised form
10.07.2013
Accepted 20.07.2013

Corresponding author:

E-mail:
npnuht@ukr.net

ABSTRACT

The article deals with the question of distribution of productive forces regions of Ukraine in foreign trade activity. It is proved that the formation of the concept of foreign economic activity in Ukraine should be based on efficient allocation of productive forces.

РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРАЇНИ

Г.А. Гуртовий

Національний авіаційний університет

У статті розглянуті питання розміщення продуктивних сил регіонів України при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Доведено, що формування концепції розвитку зовнішньоекономічної діяльності України повинно ґрунтуватися на ефективному розміщенні продуктивних сил.

Ключові слова: продуктивні сили, підприємство, розвиток, зовнішньоекономічна діяльність.

В умовах становлення ринкових відносин з'являються нові інтерпретації закономірностей розміщення продуктивних сил. Такий процес слід розглядати як природний рух суспільства до загальнолюдських цінностей з опорою на всі суспільно свідомі соціальні прошарки з урахуванням економічних, національних та культурних інтересів, до економіки з множиною рівноправних форм власності, товарно-грошовими і ринковими відносинами. Сучасне сприйняття демократії як загальної ознаки цивілізації має створити всі умови для життєдіяльності економічно вільної та духовно багатой особистості, а також

такий рівень задоволення потреб людини, який максимально можливий на цьому конкретному історичному етапі розвитку суспільства.

Вагомий внесок в теоретичну розробку розміщення продуктивних сил при формуванні та розвитку зовнішньоекономічної діяльності внесли Е.Б. Алаєв, У. Ізард, Т.Л. Мостенська, Г.С. Гуріна, Я. Гамільтон, П.Я. Бакланов.

Мета статті полягає у розробці та визначенні методів ефективного розташування виробничих підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Закономірності розміщення продуктивних сил при інтеграційних процесах зовнішньоекономічної діяльності формуються та регулюються всією системою економічних законів. Будучи просторовою формою вираження економічних законів, закономірності розміщення продуктивних сил характеризуються загальними рисами. До основних із них належать такі:

1. Об'єктивність. Практична діяльність людини має підпорядковуватися закономірностям розміщення продуктивних сил.

2. Обов'язковість вияву за певних умов. В економіці немає досить жорстких і всім відомих законів, як, наприклад, у математиці. Водночас, якщо людина не обізнана з механізмом вияву того чи іншого закону, тієї або іншої закономірності, то вони з особливою силою виявляються в порушеннях, диспропорціях, дисбалансах.

3. Системність, ієрархічність економічних законів і закономірності розміщення продуктивних сил. Закономірності треба свідомо використовувати у взаємозв'язку і поєднанні.

4. Автономність. Хоч економічні закони і закономірності розміщення тісно взаємодіють, навіть взаємно переплітаються, проте до певної міри залишаються автономними.

5. Закономірності і закони мають конкретно-історичний характер. Вони діють у певній соціально-економічній ситуації, зміна якої зумовлює і зміну сфери їх вияву.

На кожному етапі суспільного розвитку закономірності розміщення продуктивних сил мають особливості вияву і специфічні характеристики. До найвідоміших закономірностей розміщення і регіонального розвитку продуктивних сил належать такі:

Комплексно-пропорційне розміщення продуктивних сил. Це одна з фундаментальних закономірностей територіальної організації продуктивних сил, що відповідає економічному закону комплексного, пропорційного розвитку господарства в цілому. Сучасне виробництво неможливе без регулюючого впливу на його розвиток і розміщення. Це закономірність розміщення виробництва в системі світового господарства в цілому. Комплексне розміщення виробництва як економічна категорія — це об'єктивні економічні відносини щодо формування суспільних потреб у територіальному аспекті. Сутність комплексної організації виробництва висуває вимогу свідомого суспільного регулювання розміщення продуктивних сил. Комплексність територіальної організації продуктивних сил можна визначити як усвідомлений безперервний, узгоджений розподіл по території країни всіх елементів продуктивних сил з метою забезпечення ефективного

розвитку виробництва і підвищення добробуту всіх членів суспільства. Об'єктивною формою комплексності є комплексне розміщення виробництва. Комплексність має бути націлена на економічну ефективність і господарську доцільність.

Сьогодні надзвичайно важливим є перехід до державно-суспільного регулювання розміщення виробництва згідно з потребами як суспільства в цілому, так і кожного громадянина. Централізованим регулюванням має охоплюватися лише розвиток і розміщення міжгалузевих виробничих комплексів та утворень, об'єктів загальнодержавної інфраструктури, а також здійснення великих структурних, екологічних і науково-технічних програм.

Пропорційність розміщення — певне співвідношення між окремими елементами і сферами суспільного виробництва та існуючими можливостями. Пропорційність має забезпечуватися між усіма елементами суспільного виробництва (соціальними, економічними, природними) на будь-якій території. Це стосується також пропорцій всередині міста, між містами, між екологічними районами, всередині них.

Комплексність і пропорційність перебувають у тісній органічній єдності. Однак у сучасних умовах найменш керованими є територіальні пропорції на різних рівнях. До того ж регулювання їх є складнішим завданням, ніж підтримка, певних галузевих пропорцій.

Сучасна концепція досягнення оптимальних міжгалузевих і територіальних пропорцій пов'язана з формуванням товарно-грошових ринкових відносин. Ринок має стати дійовим механізмом забезпечення, регулювання і підтримки пропорційності, збалансованості виробничих можливостей і потреб на територіальному рівні.

Рациональне, економічно ефективне розміщення продуктивних сил. Ця закономірність має забезпечувати постійне зростання продуктивності суспільної праці на основі її всебічної інтенсифікації за найменших сукупних витрат уречевленої і живої праці як на виробництво самого продукту, так і на переміщення його до місця споживання.

Результатом реалізації цієї закономірності є поліпшення соціальних умов життя населення, забезпечення оптимального природокористування, вирішення національних, політичних та інших проблем. Зниження або недостатнє зростання ефективності суспільного виробництва засвідчує, що розміщення продуктивних сил не можна визнати раціональним.

Радикальна трансформація соціально-економічних структур, що здійснюється в Україні, визначає необхідність наукового обґрунтування принципово нових методологічних основ вивчення процесів розміщення продуктивних сил країни та оптимізації територіальної структури економічної системи. Пріоритетність соціального розвитку, інтеграція екологічного та економічного підходів до розміщення продуктивних сил, актуальність підвищення рівня ресурсно-екологічної безпеки держави потребують реального втілення в практику господарювання принципів сталого розвитку як надійної основи ефективного використання потужного потенціалу продуктивних сил суспільства, а разом з тим ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.

На сучасному етапі суспільного розвитку, якому притаманне прискорення темпів науково-технічного прогресу, з одного боку, та загострення ресурсно-

екологічної кризи — з іншого, суттєво посилюються світові інтеграційні процеси в сфері науково-технічного та економічного співробітництва. Вхідження України в світовий економічний простір — це новий етап у розвитку її продуктивних сил, який передбачає структурну модернізацію економіки, формування нових територіально-виробничих комплексів, вдосконалення системи господарських зв'язків, зрушення в експортно-імпортній спеціалізації певних територій. Усе це вимагає досягнення кардинальних змін у структурних і відтворювальних характеристиках продуктивних сил, орієнтації на ефективний пошук нових можливостей щодо ресурсозбереження в усіх сферах виробничої і невиробничої діяльності підприємств України.

Трансформаційні процеси в Україні супроводжуються активізацією впливу територіальних відмінностей природного і виробничого потенціалів на результати соціально-економічних перетворень. Ефективно використовуючи природно-ресурсний, трудовий та виробничий потенціал регіонів України, можна досягти значних успіхів в економічному зростанні в інтересах зміцнення могутності держави та добробуту її населення. На цьому шляху принципово важливо враховувати якісно нові реалії розвитку українських регіонів, спиратися на знання закономірностей територіального розвитку та бачення його перспектив в майбутньому. У зв'язку з цим великого значення набуває удосконалення територіального управління, що передбачає активну координацію господарської діяльності в межах існуючого економічного районування території України. Необхідно налагодити тісні міжрегіональні економічні зв'язки, розширити можливості кооперування і комбінування виробництва з метою формування в державі стабільних господарських територіальних систем як першооснови ефективного вирішення нагальних соціально-економічних проблем.

Зовнішні зв'язки — це взаємний обмін з іншими країнами світу продуктами матеріального виробництва, енергією, інформацією, послугами на основі міжнародного поділу праці; співробітництво політичних органів, спрямоване на ефективне розв'язання глобальних проблем людства; здійснення культурних, освітніх та інших громадських та особистих контактів. Зовнішні зв'язки мають розгалужену структуру. За змістом та характером вони поділяються на економічні, політичні, наукові, інформаційні тощо. Згідно з тривалістю виділяються постійні та епізодичні зв'язки. Місце держави в світі — дуже важлива характеристика, яка відображає комплексне вираження міжнародного рейтингу країни, що характеризується багатьма складовими. Місце країни у світовій співдружності виражається через систему якісних і кількісних показників, які відображають ступінь впливу країни на політичні та економічні процеси в світі, участь у різних міжнародних союзах, корпораціях та формуванні міжнародних ринків капіталу, рівень соціально-економічного розвитку країни, інтенсивність урядових, ділових, культурних та інших контактів. Важливим індикатором місця країни в світі є зовнішня функція держави. Необхідність активного інтегрування України в світове товариство визначає особливу важливість її розширення. Зовнішня функція — важлива категорія концепції суспільного розвитку будь-якої країни. Вона набагато ширша міжнародного розподілу праці, бо охоплює не лише виробничу, але й інші сфери життя суспільства: політичну, культурну,

інформаційну та ін. Як наукова категорія вона відображає одну з важливих якостей (сторін) державно-територіальної єдності.

Зовнішня функція країни об'єднує матеріально виражені трудові, сировинні, продуктові, інформаційні та інші «потоки», які кількісно вимірюються та міждержавні (прикордонні і транснаціональні) структури, банківські та інші посередницькі послуги.

Зовнішня функція повинна формуватися згідно з принципами:

- підвищення суспільної ефективності;
- відповідності геополітичному розташуванню;
- природоохоронної спрямованості;
- підвищення конкурентоспроможності виробництва;
- значного розширення транспортно-транзитної складової;
- розширення посередницьких послуг.

Для інтегрування України у світове співтовариство дуже важливими є моніторинг міжнародних організацій; створення відповідних державних важелів, правового сектору для захисту вітчизняної економіки; урахування можливостей і потреб європейського ринку; пріоритетність екологічних факторів національної безпеки тощо.

Під зовнішньоекономічними зв'язками держави прийнято розуміти взаємний обмін з країнами світу продуктами матеріального виробництва, енергією, послугами, інформацією на основі міжнародного поділу праці. Зовнішньоекономічні зв'язки в сучасних умовах стають могутнім засобом прискорення науково-технічного розвитку та інтенсифікації економіки. Нині оволодівати найновішими досягненнями науки і техніки без інтенсивного обміну науковими дослідженнями, різноманітними товарами і послугами означає нерационально використовувати власні ресурси, втрачати час і темпи розвитку.

Форми зовнішньоекономічних зв'язків України різноманітні:

- зовнішня торгівля;
- міжнародна спеціалізація і кооперування виробництва;
- експорт та імпорт капіталів і робочої сили;
- надання та одержання послуг (виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортно/імпортних, посередницьких, юридичних);
- міжнародне спільне підприємництво, спільне будівництво підприємств, науково-технічне співробітництво;
- кредитування та інвестування;
- проведення на комерційній основі виставок, ярмарків, торгів, аукціонів.

За географічною ознакою сучасні зовнішньоекономічні зв'язки України доцільно поділяти на:

- відносини з країнами СНД і рештою держав;
- відносини з іншими зарубіжними державами, серед яких виділяється підгрупа економічно найрозвиненіших країн, Близький Схід, країни Далекого Сходу (в першу чергу Китай, Японія, Південна Корея).

Однією з найважливіших форм зовнішньоекономічної діяльності є міжнародна торгівля. Вона характеризується такими основними показниками: обсяг товарообігу, структура експорту та імпорту, сальдо зовнішньоторговельного

балансу, географія торгівлі. Найбільш істотною її характеристикою є товарообіг — обіг товарів, який забезпечує рух товарних мас зі сфери виробництва до сфери споживання. Показниками міжнародного товарообігу є експорт (вивезення) та імпорт (ввезення) товарів або капіталів. Експортно орієнтовані підприємства відіграють важливу роль у розвитку зовнішньоекономічної діяльності, тому їх розміщення повинно бути доцільним з огляду на сучасний стан економіки України та співвідношення попиту та пропозиції на той товар, який виробляється.

Висновки

Удосконалення сітки економічного районування та розвитку зовнішньоекономічної діяльності — це безперервний процес, в основі якого лежить розвиток продуктивних сил під впливом науково-технічного прогресу, концепції стійкого економічного розвитку держави. На удосконалення системи економічного районування впливає і трансформація правового, інвестиційного, економічного простору, а також науковий пошук і створення нових знань у галузі складних природничо-суспільних відносин та їх територіальної організації. Тому надзвичайно важливо формувати концепцію розвитку зовнішньоекономічної діяльності України з огляду на ефективне розміщення продуктивних сил.

Література

1. *Структурні елементи економічної системи.* [Електронний ресурс]: — Режим доступу: http://udec.ntu-kpi.kiev.ua/lspace/politecon_udec.
2. *Аналіз обліку готової продукції та її реалізації.* [Електронний ресурс]:— Режим доступу: radnuk.info/pidrychnuku/byhgalteriya/483-uh/9023-s-5.

РАЗМЕЩЕНИЕ ПРОДУКТИВНЫХ СИЛ КАК ОСНОВА РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАНЫ

Г.А. Гуртовой

Национальный авиационный университет

В статье рассмотрены вопросы размещения производительных сил Украины при осуществлении внешнеэкономической деятельности. Доказано, что формирование концепции развития внешнеэкономической деятельности Украины должно основываться на эффективном размещении производительных сил.

Ключевые слова: *производительные силы, предприятие, развитие, внешнеэкономическая деятельность.*